

Amir Kapetanović

ČAKAVSKA LATINIČKA POSLANICA JURJA STARJANIĆA ZADARSKIM DOMINIKANKAMA O REDOVNIČKOJ STEZI

dr. sc. Amir Kapetanović, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, akapetan@ihj.hr, Zagreb

izvorni znanstveni članak

UDK 811.163.42'282"15"

262.12 Starjanić, J.

252

rukopis primljen: 5. 5. 2016.; prihvaćen za tisak: 14. 6. 2016.

U prilogu se opisuje i ponovno objavljuje čakavska latinična poslanica dalmatinskoga provincijala Jurja Starjanića (1555.), koja je kao upozorenje o redovničkoj stezi upućena zadarskim dominikankama. To vrlo zanimljivo svjedočanstvo za povijest hrvatske kulture i hrvatsku (crkvenu) povijest, poglavito grada Zadra, dosad je nepouzdan objavljeno 1953. samo prema prijepisu Šime Ljubića na vrlo čudan način (osim omaški u transponiranju teksta, miješala se Starjanićeva stara latinična grafija sa suvremenom hrvatskom). Očito se smatralo da je izvornik poslanice zagubljen kada se objavljivao prema prijepisu Šime Ljubića, u kojem ni prezime potpisnika poslanice nije bilo u cijelosti očuvano, pa se posredno, a ne uz pomoć originala, dokazivalo autorstvo (Zaninović). Izvornik poslanice danas je pohranjen u Berčićevoj zbirci (fond 67) u Ruskoj nacionalnoj knjižnici u Sankt Peterburgu.

Ključne riječi: Juraj Starjanić; dominikanci; čakavski hrvatski; književni jezik; poslanica; latinica; Ivan Berčić

1. Uvod

U povijesti hrvatske pisane riječi važno je mjesto stekao tekst koji se obično naziva *Red i zakon zadarskih dominikanki*¹ (1345). To je najstariji do danas sačuvani veći latinični tekst² na (čakavskom) hrvatskom jeziku.³ Prema naslovu mogao bi se stvoriti dojam kako je riječ o nekakvu pravnom aktu što je sročen bezizražajnim administrativnim stilom, ali

¹ Puni naslov: *Red i zakon od primljenja na dil dobroga činjenja sestara naših reda svetoga oca našega Dominika.*

² Stariji je latinični tekst koji čine dvije riječi na nadgrobnoj ploči iz Rudine pokraj Požege, s prijelaza iz 12. u 13. stoljeće (+*Brat Jan*+).

³ Dakako, osim umetnutih latinskih uputa i molitvenih dijelova.

taj kratki prozni tekst (62 retka), koji opisuje postupke i obredne običaje prilikom primanja redovnica u dominikanski red⁴, odmjerenom uporabom riječi doseže uzvišeni jezični registar i postiže svečani ugođaj, osobito u drugom dijelu teksta. Zapaženo je da se prilično dosljedna ikavština toga teksta (što se tumači kao svjestan izbor⁵) ne uklapa sasma u prostor ikavsko-ekavskoga srednjočakavskoga dijalekta, koji zahvaća i zadarsko područje. U izabranom ulomku što ga kao ilustraciju navodimo razvidna je ritmička izmjena kratkih i dugih iskaza, variranje u poretku riječi (*žena ona* i *ona žena*), stilistička uporaba crkvenoslavenskoga dočетка -t u 3. licu u čakavskom tekstu (*ustanet, postavit*) i ikavski refleks (*priporučuju, tilo*):

I svršena molitva. Ustanet se žena ona i postavit ruke svoje meju ruke prijure i družih sestar. I tako jima reći ona žena: „V ruke vaše priporučuju dušu i tilo moje.” I ovo jima reći trikrat ona žena: „V ruke vaše...” (Malić 2004: 4).

S obzirom na sklad i ozračje samostana⁶ što se nadaže posredstvom toga srednjovjekovnoga teksta, malo tko bi pomišljao na situacije koje bi ukazivale na narušavanje samostanskih običaja i pravila ponašanja. Jedna poslanica, koja je od *Reda i zakona* dvjestotinjak godina mlađa, upućuje upravo na takvu situaciju. Riječ je o latiničnoj poslanici na hrvatskom jeziku, koja je neposredno datirana 8. veljače 1555. godine, a potpisao ju je Juraj Starjanić (lat. Georgius Antiquarius, po majci vjer. Zebić⁷), rođen oko 1500. na Hvaru. U Zadru je na Generalnom učilištu (*Studium generale*) studirao filozofiju i teologiju, a 1552. godine stekao je naslov generalnoga propovjednika i obnašao razne upravne službe u dalmatinskim samostanima. Dvaput je postao provincijal (1553. – 1556. i 1565. – 1569.) i stolovao pretežito u Hvaru. Godine 1553. zastupao je provinciju na općem saboru dominikanskoga reda u Rimu, na kojem je zadarski samostan zajedno s generalnim učilištem proglašen „sveučilišnim samostanom”, na kojem su se mogli stjecati viši akademski naslovi. U nekoliko rukopisa sačuvan je tekst *Knjiga od života i dili slatkoga Isusa i majke njegove...* koji se pripisuje tom dominikancu.⁸

Starjanićeva poslanica objavljena je 1953. u zbirci *Miscellanea* (II–IV, 1950. – 1952.)⁹ prema Ljubićevu prijepisu¹⁰, i to na vrlo čudan način jer se miješala stara latinična grafija originala sa suvremenom hrvatskom, dakako uz omaške, pa se nikako ne može govoriti o pouzdanom izdanju toga teksta i o prijepisu *ad litteram*. Uz objavljeni tekst i u stručnoj literaturi ne navodi se podatak o mjestu čuvanja izvornika. Zaninović ga nije tražio nego

⁴ Opis teksta i sam tekst v. u Malić 2002 ili Malić 2004.

⁵ Malić 2002: 329; Malić 2004: LXXI.

⁶ Dominikanski samostan i stara crkva sv. Dimitrija u blizini gradskoga emporija u Zadru nisu do danas sačuvani i malo se zna o izgledu tih građevina jer su srušene, a na njihovu mjestu je danas stambena zgrada.

⁷ Zaninović 1949.

⁸ Osnovne obavijesti o Starjaniću prema Krsić 1996: 613. V. i Zaninović 1949. O pitanju početka (i obnove) zadarskoga sveučilišta v. i Vereš 1996.

⁹ Pod br. 38. na str. 73–74.

¹⁰ Njegov prijepis poslanice navodi se u popisu rukopisne ostavštine Šime Ljubića, v. Čolak 1962: 228.

je posredno točno dokazao tko je zapravo potpisao to pismo (to je bilo potrebno jer čitavo prezime nije bilo očuvano u Ljubićevu prijepisu)¹¹. Zaninović usputice piše da je izvornik pisma našao I. Berčić, ali nije ukazano na to koja mu je daljnja sudba. Ovdje ustvrđujemo da je izvornik pisma do danas sačuvan, a dospio je zajedno s Berčićevom rukopisnom građom u Rusku nacionalnu knjižnicu u Sankt-Peterburg (fond 67, dokument broj 77).¹² Kada se govori o Berčićevoj zbirci, obično se pomišlja na glagoljične i ćirilичne tekstove, pa treba posebno istaknuti da je i latinična sastavnica u njoj prisutna, čime se uvećava reprezentativnost te zbirke s obzirom na tropismenost hrvatske pisane baštine.

2. Raščlamba teksta

Poslanica koju je provincijal Starjanić uputio dominikankama samostana (crkve) sv. Dimitra u Zadru ima značaj upozorenja i zapovijedi. Tekst je napisan na hrvatskom jeziku jer se na početku teksta obraća redovnicama, koje su slabo mogle poznavati latinski jezik u 16. stoljeću. To što se obraća svim redovnicama, a ne samo poglavarici, upućuje na to da je pismo bilo namijenjeno javnom čitanju u samostanu. Nakon obraćanja imenuje se pošiljatelj hrvatskom inačicom imena i prezimena (Juraj Starjanić), koji izriče redovnicama svoje želje („spasenje i svih kriposti umnožanje i Duha Sveta napuñenje”). Slijedi iznošenje povoda njegovu obraćanju, a to je kršenje pravila redovničkoga ponašanja i discipline: izlasci redovnica iz samostana. Kako bi spriječio grijeh, izdaje kao nadređena osoba zapovijed o strogoj klauzuri (osim u slučaju požara, kuge ili napada razbojnika) i propisuje stroge kazne ne samo za prekršiteljice nego i za poglavaricu, koja je suodgovorna za svako kršenje te naredbe. Kao kazne navode se: jednomjesečna tamnica, stavljanje u klade (drvenu spravu za vezanje nogu za kažnjavanje i sprečavanje bijega) onoliko dugo koliko je trajalo izbivanje, jednomjesečno skidanje vela, blagovanje kruha i vode na goljoj zemlji samostanske blagovaonice svaki petak i do šest mjeseci, održavanje od poglavarске dužnosti i nemogućnost kandidiranja za poglavaricu samostana. Zaninović piše da je Starjanić tim službenim dopisom obnavljao „redovničku stegu u pogledu neizlaženja iz samostanske klauzure, u čemu su u ono vrijeme, poput ostalih redovnica iz drugih redova, i one bile popustile.”¹³ U vrijeme nastanka poslanice još nije bio okončan Tridentski sabor (1545. – 1563.) i onodobne rasprave o obnovi redovničke stege zasigurno su se odrazile i na redovnički život i prije konačnih donošenja zaključaka Tridentskoga sabora.¹⁴ Na koncu pisma

¹¹ Zaninović 1957.

¹² Rad je nastao uz potporu Hrvatske zaklade za znanost jer je izvornik analiziran u vrijeme arhivskoga istraživanja u Ruskoj nacionalnoj knjižnici, koje je ta zaklada financijski poduprla 2016. u okviru znanstvenoga istraživačkoga projekta DOCINEC (2698).

¹³ Zaninović 1957: 265.

¹⁴ Primjerice, Laven (2001: 868) piše: „In the wake of the Council of Trent, nuns, priests, and friars were subject to new and intense scrutiny. The conduct of male clergy was closely regulated, and the imposition of compulsory enclosure on all nunneries was designed to sever links between female religious and the outside world.”

Starjanić kazuje kako je sve to zapisao i popečatio kako bi njegova odluka dobila još više na snazi i važnosti. Na koncu se navodi adresat (samostan) i nadnevak.

Starjanićevo pismo napisano je na listu od kojega su presavijanjem dobivene četiri stranice, a tekst pisma zauzima samo prvu stranicu (1r). Na 2v stranici stoji samo latinska bilješka: *Pena Monialiū[m] circa // exim[umm] monastirj*. Ispod teksta na 1r stranici stajao je žig, ali je propao (izrezan ili iskinut), pa je na njegovu mjestu rupa na sve četiri stranice.

Latinički slovopis teksta karakterizira nedostatak distinkcije u označivanju grafema. Nije uspostavljena grafijska razlika: između /c/ i /č/ jer se oba fonema bilježe grafemima <c> i <ç> [otač, mijec; zač, odlučužu], između /ć/ i /k/ jer se bilježe grafemom <ch> [noch, chripoſti], s tim da /k/ može biti označeno i znakom <q> (ispred <u>) i iznimno grafemom <c> [cladi], zatim između /i/ i /j/ jer su označeni uz pomoć grafema <i> <j> <ÿ> [nažÿua, prid, xelijuchj; Nimaiuchi, xelijuchj, žuraÿ], s tim da su znakovi za /j/ i <g> i <ø> [fſogih, pria], pa su stoga na isti način kadšto mogli biti označeni i /g/ i /j/ [general, fſogih]. Istim znakovima <u> i <v> označivani su fonemi /u/ i /v/ [iſſuſouu, v, protiu], s tim da je /v/ moglo biti označeno i grafemima <f>, <uf>, <vu> [ſfetoga, ſfitoufnih, vurimena]. Osim toga, nema grafijske razlike između /s/ i /š/, /z/ i /ž/ jer su sva četiri fonema mogla biti označena uz pomoć <s> ili <ſ> [doſaſtnim, ſtariſin, isasla, poniſeni], s tim da je /š/ iznimno označeno i grafemom <ſc> [conſcietiu], /z/ je označeno (češće) uz pomoć <z>, <z> ili <x> (zachonu, Zatim, xemgļe), a /ž/ grafemom <x> [xelijuchj]. Treba napomenuti da se nekim znakovima ispred samoglasnika dodaje <i> prema talijanskom uzoru [plechia, chuchÿah]. Više je pravopisna nego slovopisna značajka bilježenje /c/ grafemom <t> prema latinskom uzoru u nekih posuđenica [prouintial, Dalmatie]. Fonemi /l/ i /ń/ bilježeni su, prema talijanskom utjecaju, dvoslovima <gl(i)> i <gn(i)> [sachlopgliena, sadagnim]. Usporedimo primjenu latinice u tekstu s bilježenjem određenih fonema u tekstovima dvojice onodobnih hrvatskih pisaca iz Dalmacije, Zadrana Zoranića i Hvaranina Lucića:

Fonemi	Zoranić ¹⁵ <i>Planine</i> (1536., 1569.)	Lucić <i>Skladanja</i> (1556.)	Poslanica zad. dom. 1555.
c	c ç	c ç z	c ç
č	c ç	c ç	c ç
ć	ch(i) chy	c ch(i) chy cch	ch(i) chÿ
h	h ch	h ch	H
i	i y ij	i y	i j ÿ
j	y i g gi ij ø	i y g ø	i j ÿ g ø
k	c ch q(+u)	c ch q(+u)	c ch q(+u)
l	gl(i)	gl(i)	gl(i)
ń	gn(i)	gn(i)	gn(i)

¹⁵ Zoranićev slovopis prema Maretić 1889: 25–26.

Fonemi	Zoranić <i>Planine</i> (1536., 1569.)	Lucić <i>Skladanja</i> (1556.)	Poslanica zad. dom. 1555.
s	ʃ s (rijetko ʃc z)	s ʃ (rijetko ʃ)	s ʃ
š	ʃ s ʃc	s ʃ ʃc sc	s ʃ ʃc
u	u v	u v	u v
v	u f uf	v u	u v f uf vu
z	z x ʃ	z ʃ	s ʃ ʒ z x
ž	x z	x z ʋ	s ʃ x

Na temelju iznesenih činjenica i uvida u priloženu tablicu može se zaključiti (osim postojanja manjih razlika) da latinica poslanice ne odudara bitno od uobičajenoga načina primjene latinice u hrvatskim tekstovima iz Dalmacije u 16. stoljeću, a karakterizira ju uporaba nekoliko grafema za označavanje jednoga fonema i uporaba jednoga grafema za označavanje nekoliko fonema. Nedovoljno razlikovna Starjanićeva uporaba nekih latiničnih grafema zapravo je u skladu s uobičajenim načinom pisanja u dotadašnjim (gotičkim i ranohumanističkim) kurzivnim ispravama (npr. miješanje <u> i <v>, <c> i <ç>).

U trideset redaka teksta nije moguće naći jezične potvrde svih važnijih fonoloških i gramatičkih značajki koje bi mogao podariti veći tekst, ali se i u tom kratkom zapisanom uzorku Starjanićeve jezične uporabe mogu opaziti neka bitna obilježja.

Najprije treba reći da tekst po svojim fonološkim značajkama pripada južnoj čakavskoj ikavštini, kakvom se mogao izražavati Hvaranin. Na čakavsko podrijetlo upućuju potvrde *ča* i *zač*, */d'/ > /j/ (*pogarjenje*, *osujenje*, *narejuju*, *porojenja*), ostvaraj /a/ iza palatalnoga /j/ (*prija*), skup *cri-* < *crě-* < **cer-* (*crikve*, *crikvene*), suglasnička skupina *šč* (*dopuščuje*, *godišće*), u ono vrijeme često izostajanje metateze suglasnika *jd* (*izajde*) i neprovođenje sekundarne jotacije (npr. *napuñenje*, *izašastje*), palatalizacija u pridjeva (*drazim*), protetsko /j/ (*jim*). Neke od tih značajki nisu samo značajka čakavskoga narječja (npr. zapadnoštokavsko može biti *prija*, *godišće*), ali sve zajedno ostvarene u istom tekstu nedvojbeno ukazuju na to da je tekst čakavskoga podrijetla. Po nekim fonološkim značajkama podrijetlo teksta sužuje se na čakavski jugoistok, a to je početno *sv-* (*svaki*) i dosljedan ikavski odraz negdašnjega fonema *jat* (uz iznimno *vera*, što je jedan od rijetkih stalnih ekavizama i u mnogim drugim južnočakavskim tekstovima).¹⁶

Kao vjerojatne, ali nesigurno potvrđene značajke (mogućnost dvojake interpretacije grafije) ističu se inicijalna skupina *čar-* (*čarnoga*) i devokalizirano /r/ kao sekvenca *ar* (*pogarjenje*, *najparvo*, *tvardiñu*). U suglasničkim skupinama /t/ se u izgovoru gubi, pa se i prilikom zapisivanja takve skupine prilično dosljedno pravopisno pojednostavnjuju (*oca*, *proklestvo*).

¹⁶ Pregledno o pojedinim značajkama čakavskih dijalekata i unutarčakavskim razlikama v. npr. monografiju Lisac 2009.

Među oblicima riječi treba istaknuti u Ljd. m. r. imenica noviji nastavak *-u* (*Zadru*, *mostiru*, *sinu*, u Ljd. pridjeva arhaični *-i* (*na zemlji goli*). U Gmn. imenica nalazi se uobičajeni čakavski nastavak *-ø* (*dan*, *sestar*, [pet]sat¹⁷), u Gjđ. pridjeva nastavak *-oga/-ega* dolazi uvijek s dočetnim *-a* (*svetoga*, *Božjega*). U množini imenica neizjednačeni su padeži DL(I) (Dmn. *sestram*, Lmn. *kućah*). Među glagolskim oblicima najvažnije su potvrde 1jd. prezenta *-u* i *-m* (*narejuju*, *zapovidam*) i 3jd. *mozi* (s niječnicom). Atribut može biti i iza riječi koju određuje (*duše svoje*). Umjesto oblika Ljd. rabe se i oblici Ajđ. (*stati v pravu tamnicu*), što je romanski utjecaj, osobito na čakavskom jugoistoku. Rabi se, također pod romanskim utjecajem, zamjenica *moj* umjesto *svoj*.

Iz leksika teksta izdvajamo posuđenice (romanskoga i grčkoga podrijetla) koje pripadaju crkvenoj (redovničkoj) terminologiji, npr. *provincijal* ['starješina skupine samostana koji čine provinciju'], *koludrica* ['redovnica'], *refetorij* ['refektorij, samostanska blagovaonica'], *prijura* ['poglavarica ženske redovničke zajednice, priora'], *prijurija* ['dužnost poglavara u redovničkoj zajednici'], *oficij* ['služba'], *konšijencija* ['savjest'], *mostir* ['samostan; manastir'], *fratar* ['redovnik katoličkoga reda'], ali ističe se i uporaba naziva hrvatskoga podrijetla (npr. *pripovidavac* ['propovjednik'], *redovski* ['koji se odnosi na crkveni red i redovnike'], *tvardiña* ['potvrda, dokaz'] te pojedinih riječi koje pripadaju višem, a ne srednjem jezičnom registru u kojem je zapravo tekst pisan (npr. *ponižen* ['ponizan, smjeran, pokoran'], *nazivati* ['zazivati, željeti'], *blagovati* ['jesti'], *došastni* ['prošli'], *otajno* ['tajno'], *očito* ['javno'] itd. Svakodnevnoj čakavici pripadaju frazemi: *imati (što) pred očima* ['biti svjestan čega, stalno misliti na što'], *varći (što) za pleća* ('odbaciti'), *pripričiti (čemu) put* ('spriječiti'). U nevelikom tekstu ističu se i kontakti (*hoteći* i *želijući*, *grihom* i *opačinam*) i distantni sinonimi (*naredba*, *zapovjed*).

3. Zaključak

Poslanica koju je 1555. godine dominikanski provincijal J. Starjanić uputio zadarskim dominikankama važno je svjedočanstvo minula vremena na istočnoj jadranskoj obali. Ono svjedoči da je redovnička stega bila popustila i da je zbog toga bilo potrebno propisati stroge kazne kako bi se spriječio grijeh i očuvao ugled zadarskoga samostana, osobito samo nekoliko godina otkako je proglašen „sveučilišnim samostanom”. Starjanićevo upozorenje i zapovijed nesumnjivo je odraz tada aktualnih procesa i rasprava o obnovi redovničkoga života unutar dominikanskoga reda i Crkve uopće (Tridenski sabor). Tekst je vrijedno svjedočanstvo komunikacije na hrvatskom jeziku unutar jednoga crkvenoga reda na istočnoj jadranskoj obali. Latinica kojom je tekst pisan ne odudara bitno od dotadašnje i ondašnje primjene latinice u Dalmaciji, a jezik teksta može se prilično sigurno odrediti kao književna čakavština karakteristična za onaj dio istočne jadranske obale koji se nalazi južnije od Zadra i njegove okolice.

¹⁷ Oblik *sat* (Gmn.) pripada negdašnjoj imenici *sto*, koja se sklanjala po o-osnovama srednjega roda.

4.2. Prijepis (*ad litteram*)¹⁸

- [1.] V ĩnu Bořyemu Drařim Seřtram Choludrićam crijque řfetoga Dimitra Reda
- [2.] řfetoga Dominicha, sadagnim i dořařtnim // Fratar řurař řtarřanich pripoui-
- [3.] dauař general[ni], poniřeni prouintial Dalmatie Reda pripoidauař, Rećenim
- [4.] řeřtram i choludrićam nařřua spařenje ĩ řřyh chripořti vmnořanje j Duha řfeta
- [5.] napugněje // A zařřu nichoře od vaař choře ne imauř řtraha bořyega prid
- [6.] oćřima, Nimaiuchi ni nořechi prichlonřtua ni řasti řachonu iřřuřouu, Ni řachonu
- [7.] řfomu ořobnomu var[c]hři conři ětiu řfořu, i řař redouřřchu sa plechia // protiu
- [8.] naredbi i sapouidi řfetoga oća pape i řfogih řtarřin vpadařu v prochleřtuo
- [9.] řshodechi vancha mořtira, j stechi po chuchřah řfitouřnih, v pogarřenje řařti
- [10.] criquene j ořuřenje Duuře řfoře // A řato řa hotechi i xelijuchj Tachouim Gri-
- [11.] hom i opařinam puut pri pricitj, Necha ni vnapridach oblař i řapouid řfetoga
- [12.] oća pape j ostalih řtarřin criqueniř porugana i pogarřena // Za řfaufsi jme iřřuřa
- [13.] J prořfitgliěje Duha řfetoga, Tacho odlucuřu, j nareiuřu j řapouidam v chripořti
- [14.] i řachořti istoga Duha řfetoga // Da chořagodibi od sa[da], sgora rećenih řeřtar
- [15.] i choludrić řsasl
- [16.] papa ĩ řachon dopuřchiuře // To řest ogangn, chugu, ĩ rasbořniche, da za-
- [17.] řfacho řsařařtie Nař paruo ima řtatj sachlopqliena tollich
- [18.] cho Dan vancha mořtira bude řtaala // Zatim da řma řtatj miřec Dan
- [19.] v prauu damniću [!] od mořtira i Dan, i noch sachlopqliena // I da ima řtatj
- [20.] Godiřchie preř carnoga vella, Zatim chacho i řařdee ĩ Tamniće Da ima
- [21.] Do řeřt miřeći řfachi petach naxemgli golj nařrid refetoria blagouatj
- [22.] Chruha řuha i vode, j achobiu Matj priura pria vurimena ovdi odlučena
- [23.] ĩ tamniće ali iřřlade iřpuřtilla, ali xemglije ĩ řuha chruha blagouařa oslobodilla
- [24.] Ali řoř vrata da iřayde vancha alli otařno ali oćřito otuorilla: Da I
- [25.] Matj priura vpada v prochleřtuo i daře řa pochoru od priurie odriřřena
- [26.] ĩ da vechie ne moři bitj řa priuru obrana: j řa vechiu veru i tuar-
- [27.] digniu řgora upřřane naredbi ĩ od luce, mořom ruchom ouo vpiřah

¹⁸ Zbog brojnosti istovrsnih odstupanja od izvornih zapisa i omařki u izdanju iz 1953. ona se ovdje ne popisuju. Umjesto toga navodimo samo nekoliko primjera: *istih* umjesto *ĩ řřyh*, *omnosanije* umjesto *vmnořanje*, *kućah* umjesto *chuchřah*, *oca* umjesto *oća*, *za* umjesto *sa*). U prijepisu *ad litteram* slijedimo originalnu uporabu alografa <i> i <j> te <s> i <ř>.

[28.] I pečatom vellichim moga offitia i oblaſti sa pečatih: Datj v ſadru v moſti
[29.] ru ſfetoga Dominiga, V godiſchie od poroženja naſſega odchupiteglja Tiſſuchia
[30.] i petsat i pedeset i pet // Dan oſmj febrara miſeça

Fr Georgiuf Ātiquariuf phare

Prouintialif provincie Dal

matie

Rta folio vŷ p' regiftri

4.3. Fonološka transkripcija teksta

V Sinu Božjemu dražim sestram koludricam crikve svetoga Dimitra reda svetoga Dominika, sadašnim i došastnim. Fratar Juraj Starjanić, pripovidač general[ni], poniženi provincijal Dalmacije reda pripovidač, rečenim sestram i koludricam naziva spasenje i svih kriposti umnožanje i Duha Sveta napučenje! A zač su nikoje od vas koje ne imavši straha Božjega prid očima, nimajući ni noseći priklonstva ni časti zakonu Isusovu ni zakonu svomu osobnomu, varkši konšijenciju svoju i čast redovsku za pleća, protiva naredbi i zapovidi svetoga oca pape i svojih starišin upadaju v proklestvo ishodeći vanka mostira i steći po kućah svitovnih v pogarjenje časti crikvene i osujenje duše svoje. A zato ja hoteći i željući takovim grihom i opačinam put pripričiti, neka ni unapridak oblast i zapovid svetoga oca pape i ostalih starišin crikvenih porugana i pogarjena. Zazvavši ime Isusa i prosvitljenje Duha Svetoga, tako odlučuju i narejuju i zapovidam, v kriposti i jakosti istoga Duha Svetoga, da koja godi bi od sa[da] zgora rečenih sestar i koludric izašla vanka svoga mostira, vanka onoga ča jim sveti otac papa i zakon dopušćuje, to jest ogañ, kugu i razbojnice, da za svako izašastje najparvo ima stati zaklopljena toliko dan v kladi koliko dan vanka mostira bude stala. Zatim da ima stati misec dan v pravu tamnicu od mostira i dan i noć zaklopljena. I da ima stati godišće prez čarnoga vela. Zatim, kako izajde i[z] tamnice, da ima do šest miseci svaki petak na zemlji goli nasrid refetorija blagovati kruha i vode. I ako bi ju mati prijura prija vrmena ovdi odlučena i[z] tamnice, ali iz klade ispustila, ali zemlje i suha kruha blagovanja oslobodila, ali joj vrata da izajde vanka ali otajno ali očito otvorila, da i mati prijura upada v proklestvo i da je za pokoru od prijuriye odrišena i da veće ne mozi biti za prijuru obrana. I za veću veru i tvardiñu zgora upisane naredbe i odluke mojom rukom ovo upisah i pečatom velikim moga oficija i oblasti zapečatih. Dati v Zadru v mostiru svetoga Dominiga, v godišće od porojenja našega odkupitelja tisuća i petsat i pedeset i pet, dan osmi febrara miseca.

Fratar Georgius Antiquarius Phare

Provincialis provincie Dalmatie

R[eges]ta folio vi primi registri

Literatura

- Čolak, Nikola (1962) „Inventar rukopisa ostavštine Šime Ljubića”, Arhivski vjesnik, 4–5, Zagreb.
- [„Dokument br. 38”] (1953), Miscellanea, II.–IV. (1950. – 1952.), Državni arhiv u Zadru, Zadar, 1953, 73–74.
- Krasić, Stjepan (1996) *Generalno učilište dominikanskoga reda u Zadru ili Universitas Jadertina: 1396-1807*, Filozofski fakultet, Zadar.
- Laven, Mary (2001) „Sex and celibacy in early modern Venice”, The Historical Journal, 44, Cambridge, 865–888.
- Lisac, Josip (2009) *Hrvatska dijalektologija 2: Čakavsko narječje*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb.
- Malić, Dragica (2002) „Red i zakon zadarskih dominikanki iz 1345. godine, *Na izvorima hrvatskoga jezika*, Matica hrvatska, Zagreb, 298–381.
- Malić, Dragica (prir.) (2004) *Najstariji hrvatski latinički spomenici (do sredine 15. stoljeća)*, Uvodne tekstove napisale Dragica Malić i Dunja Fališevac, Stari pisci hrvatski 43, HAZU, Zagreb.
- Maretić, Tomo (1889) *Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima*, Djela JAZU, 9, JAZU, Zagreb.
- Vereš, Tomo (1996) *Dominikansko opće učilište u Zadru (1396-1807): prvo hrvatsko sveučilište*, Nakladni zavod Globus, Zagreb.
- Zaninović, Antonin (1949) „O hrvatskom piscu 16. vijeka hvarskom dominikancu Jurju Zebiću”, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, 52, 131–156, Split.
- Zaninović, Antonin (1957) „Potpis na hrvatskom pismu hvarskog dominikanca fra Jurja Starijanića iz g. 1555.”, Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, 3, Zagreb, 265–270.

SUMMARY

Amir Kapetanović

JURAJ STARJANIĆ'S LATIN SCRIPT ČAKAVIAN MISSIVE TO ZADAR'S DOMINICAN NUNS ABOUT RELIGIOUS DISCIPLINE

This paper describes and brings a reprint of a Latin script Čakavian missive written by the Dalmatian provincial Juraj Starjanić (1555), which was sent to Zadar's Dominican nuns as a warning about religious discipline. This fascinating testimony to the history of Croatian culture and Croatian (church) history, especially to that of the city of Zadar, has only been published once, in 1952, according to a transcription by Šime Ljubić done in a strange manner (aside from errors in transcription, Starjanić's old Latin graphy was mixed with modern Croatian). The original of the missive was apparently considered lost at the time it was published according to Ljubić's transcription. In this version not even the surname of the signatory was fully preserved, requiring authorship to be determined indirectly (Zaninović) and without the aid of the original document. Today, the original missive is a part of the Berčić collection (fund 67) in the Russian National Library in St. Petersburg. Starjanić's warning and order is doubtlessly a reflection of the processes and discussions that were underway at the time, and which concern the life within the Dominican order and the Church in general (the Council of Trent). The text is a valuable record of communication in the Croatian language within a church order on the eastern Adriatic coast. The Latin alphabet in which the text is written does not differ significantly from that used in Dalmatia up until then, and the language of the text can be identified, with a fair degree of certainty, as the Čakavian literary language characteristic of the part of the Adriatic coast to the south of Zadar.

Key words: *Juraj Starjanić; Dominicans; Čakavian Croatian; literary language; missive; Latin script; Ivan Berčić*